

Jindřich FRANCEK, *Manželské a jiné vibrace v českých zemích raného novověku*, Praha, Havran 2022, 330 s. ISBN 978-80-87341-57-5.

Jindřich Francek je český archivář a historik, který se zabývá historickým vývojem měst a práv v raném novověku. Ve svých publikacích rozebírá proměny hrdelního soudnictví a kriminality a pracuje s konkrétními definicemi trestných činů obsažených v hrdelních řádech, případně městských právech. Především poukazuje na to, zda tyto teoretické pasáže bylo možné použít v praxi, vždy ve vztahu ke konkrétní osobě, eventuálně osobám.

Kniha *Manželské a jiné vibrace v českých zemích raného novověku* tedy není, v rámci jeho publikační činnosti, žádnou výjimkou. Autor zde reflektuje fenomén manželství aristokratické, městské i venkovské společnosti a definuje veškeré mravní i kriminální delikty, které status manželství ohrožovaly. Z mého pohledu není kniha pro českou historiografii žádnou novinkou. Jindřich Francek se opírá o teorie dosavadních autorů, kteří se dějinám kriminality primárně věnují (Tinková, Himl) a většinu informací přebírá ze svých dosavadních publikací.¹

Knihu lze rozdělit na dvě části. První část se věnuje životu a smrti člověka se všemi rituály k tomu náležejícími (*křest, biřmování, pohřeb*). Pro bytí člověka na zemi byla důležitá rodina, základní sociální jednotka. Definice rodiny se proměňovala, vždy záleželo na daném postavení jedince ve společnosti, základem však byl život v manželském svazku. Právě svátost manželství, prosazena na tridentském koncili, se stala dogmatem. Autor zde pracuje s teoriemi filozofů a církevních autorů, kteří svými názory ovlivňovali výchovu dítěte a podobu manželství. Jednalo se o postavení muže a ženy ve společenském životě, jejich vzájemných vztahů, do kterých často vstupoval prvek intimnosti.

Tato, většinou mravokárná literatura, prosazovala takovou výchovu dítěte, která by zabránila možným sexuálníм zkušenostem a vedla k co největší sexuální zdrženlivosti. Základem pro úspěšný manželský život měla být totiž žena čistá, panna, podléhající mužské autoritě. Muži přitom až do šestnáctého století dávali přednost dívkám sexuálně zkušenějším, následně se utvořila zcela nová identita ženy. Ženy čisté, ženy bez sexuálních zkušeností. Úspěch dobré výchovy znamenal sňatek mezi čistou dívkou a předem vybraným partnerem.

První aspekt intimnosti autor spatřuje v rituálech, které předcházely samotnému manželství. Jednalo se o předem domluvené strategie sloužící k prohloubení vztahu mezi mužem a ženou. Bod, kde sexualita prostupovala tělesností, lze spatřit v aktu samotných námluv. Ty měly velmi striktní pravidla, předem stanovené definice a hranice, jejichž překročení znamenalo nabourání dobového diskurzu. Dívka tradičně od svých nápadníků

1 Jindřich FRANCEK, *Zločin a trest v českých dějinách*, Praha 2000; TÝŽ, *Zločin a sex v českých dějinách*, Praha 2000.

dostávala dary, až magickou symboliku přitom vzbuzovaly dary nošené přímo na těle konkrétního jedince, neboť pach a pot byl spjat se sexualitou a intimností. Jindřich Francek poukazuje na fakt, že ve skutečnosti k žádnému zdrženlivému způsobu života nedocházelo, naopak. Sexuální život společnosti mohl znamenat cíl pro uplatnění vlastních strategií v rámci společenských vztahů i prestiže. Jindřich Francek ve své anotaci píše: „*Monogamie ovšem nebyla a není přirozená.*“ Domněnku více nerozvádí, ale uvádí nesčetné množství příkladů, na kterých můžeme zrekonstruovat život tehdejší, převážně aristokratické, společnosti. Příkladem uvedu Marii Manrique de Laru mladší, vdovu po zesnulém Janovi z Pernštejna. Marie, známá svým milostným životem, udržovala svou pozici ve společnosti intimním způsobem. Podařilo se jí zaujmout Karla z Lichtenštejna, nejvyššího hofmistra, který Marii sděloval soukromé a tajné informace. Sama Marie tyto nově nabyté informace předávala pro svůj vlastní prospěch dál. Francouzský diplomat o ní ve svých vzpomínkách na Prahu napsal: „*Zbytek dne jsme strávili u paní z Pernštejna, která se však ještě se mnou nechtěla rozloučit a kterou jsem pak ještě jednou navštívil, když mne ráno o to tolik prosila, dala mi prsten, abych na Prahu dlouho vzpomínal*“ (s. 113). Autor tímto způsobem pracuje s archivními prameny a na citovaných příkladech reflektuje každodenní život společnosti. Je zřejmé, že aspekt sexuality prostupoval do všech sfér života, ovlivňoval ho a utvářel. Vedle mravokárné literatury držela dozor nad manželstvím také autorita církve. Církevní dogmatika uznávala pouze reprodukční formu manželství s cílem přivést na svět potomka, pokračovatele rodu. Proto veškeré sexuální chování překračující tento rámec bylo v rozporu s přirozeností a zákonem.

Druhá část knihy se tedy primárně zaměřuje na kriminalitu a mravní delikty ohrožující statut manželství. Tuto část shledávám, po informační a obsahové stránce, nejzajímavější. Reflektuje kriminální a mravní delikty, jejich definici a na konkrétních trestních případech poukazuje, zda tyto činy byly opravdu pro společnost závažné, či nikoliv. Autor předkládá statistiku, poukazující na to, že problematiku bylo nutné kontrolovat, nebo zcela redukovat. Kriminalita ohrožující manželský status byla statisticky na druhém místě, první místo patřilo majetkovým trestním věcem. Kriminalita, ve stejném postavení jako sexualita, ovlivňovala téměř všechny členy společnosti, skutkové podstaty trestního činu se dopouštěli členové vyšší i nižší vrstvy. Závažné případy se dokonce, zejména od sedmnáctého století, projednávaly u apelačního soudu. Deliktů bylo samozřejmě nesčetné množství, mezi ty nejhlavnější autor zařadil bigamii, sodomii, smilstvo a prostituci. Za velmi problematický čin Jindřich Francek považuje únos, ten neměl oporu stanovenou v hrdelních rádech. Docházelo tak k reinterpetaci trestného činu, neboť za únos mnozí považovali dobrovolný odchod jednoho z manželů k osobě, se kterou měl dotyčný intimní styk.

Jindřich Francek se věnuje velmi populárnímu tématu, bohužel nepracuje s žádnou metodou, která se zde přímo nabízí. Nepřichází s novými závěry a kniha působí velmi

repetitivně. Publikaci přesto považuji za přínos české historiografii. Jádro knihy spatřuji v precizní práci s prameny, autorovi se povedlo vytvořit ucelený koncept fenoménu manželství a na vybraných příkladech poukázat, jak křehký tento svazek byl.

Mgr. Jan Krčál

Ústav historických věd, Fakulta filozofická,

Univerzita Pardubice

Jankrczal@gmail.com